

EGY AKARNOK KRÓNIKÁS

Térey János: A valóságos Varsó

Mióta költőnek lenni nem társadalmi szerep, a tevékenységét övező furcsálkodás minden versíró rákényszerít, hogy foglalatoságának értelmére rákérdezzen. (Kivételek ez alól csak a gyanútlan dilettánsok és azok, akik ebben a kérdésben beérik a saját irodalmi szubkultúrájukban éppen divatozó, s egyúttal magát a szubkultúrát is definiáló nézetekkel.) Hogy a probléma nem mai keletű, az is bizonyítja, hogy az írott költészet hagyományos formáinak, szerepének és értelmének egyidejű megkérdőjeleződését konstatáló honi generációk már jó ideje elkezdték kutatni a hagyományos nyugatos versépítkezés alternatíváit. Az ebből a keresésből lassanként kiformalódó aktuális kordivat szerint a vers képzőművészeti alkotáshoz hasonló műtárgy, konceptuális konstrukció.

A köznapok fájdalmaival és feszültségeivel terhes, sokat kockáztató verstípus közben egyre inkább kiszorul az írott költészetből. Dalszövegek formájában terjed, és ezek százszorta népszerűbbek a folyóiratokban megjelenő alkotásoknál. Olyanok tudnak fejből idézni hosszú dalszövegeket, akiknek egyébként eszükbe sem jut verset olvasni. Nekik az a költészet.

A csábítás, hogy az írott vers kiváltságainak és presztízsének védelme végett az értők különféle körei számára készült és bemutatott bravúros tornagyakorlattá alakuljon, egyre erősebb. Ezeket a törekvéseket bizonyos, a posztmodernnel kapcsolatban elkerülhetetlenül fellépő félreértések is támogatják. Amit posztmodernnek neveznek, gyakran csak az önkény szabadságát felfedező, majd hirdető modernitás másodvirágzása.

A konstruált „irodalmi” vers óhatatlanul az epika felé sodródik. Ritkák már benne a borzongató, felizzó sorok, inkább hűvös-fanyar, kockázatnélküli találatokkal örvendeztetni meg az olvasó intellektusát.

„Varsó neve veszélyes varázsigé.”, inti olvasóit Térey János kötete hátoldalán. „Aki kimondja, belép abba a városba, ahol én vagyok az egyetlen háziúr.” Tudjuk, Varsó óvárosát a II. világháborúban a németek porig rombolták (Ld. pl. a sárga Varsóról szóló sorokat *A védőnő és védenca* c. versben.) A háborút követően a történelmi épülettömböket az első kőtől az utolsóig újra fel kellett építeni. A *valóságos Varsó* ez a rekonstrukció. Térey a „bádogszín egű legénykor” helyszíneit megidéző „regényes bédekkerében” emléknymokból rekonstruált kísértetvárost épít.

A kötet anyaga, bár nincsen ciklusokra bontva, valamelyest mégis tagozódik, laza időredet követ. Ambíciók, gyerek- és ifjúkori küzdelmek a meghódítani kívánt világgal, Kelet-Európa korhadozó díszletei, Varsó utcái, atmoszférája, lányok emléke, betegségek és szorongatások.

A kötet, önnön artisztikus műfajmegjelölése szerint „panaszkönyv”. Mégis: a csakis - panaszból van benne a legkevesebb. Térey a leplezetlen és védtelen lírai alapállás közhelyes érzégsbe fulladásának veszélyét ugyanis sok nemzedéktársához hasonlóan a fikció bevonásával igyekszik kikerülni. Homályos körvonaltú alakmásokat, historikus szereplehetőségeket kreál: életének eseményeit „hős korok” kultúrtörténeti

relikviáival (hadnagyok, obsitosok, szanitécek, kopók, Róma), vagy félig absztrakt, félig konkrét személytelen entitások (pl. Édes Cég, Szemfényvesztők, Vidám Fiúk, Nyugati Part) bevonásával ábrázolja, melyek pontos jelentése ugyan bizonytalan, ám mégis ismerősen baljóslatú (mint pl. Pynchon regényeiben). A szerepjátszás azonban szerepjátszás marad. Az olyan hangütést, mint pl. „Ki celebrál misét közületek a fiatalúrért, / ezért a Jenkiért, aki daccal lép elétek / és önkezétől esik hamar el” [*Jézus szegényei*], Kassáknál, egészen más környezetben, evidensnek érezzük, „elhiszük”, a mindig stilizáló Téreynél nem.(-) „kra-kéler leszek és fölpofozok / egy deres kávécsarnok huzatos karzatán”, írja másutt [*Az adventi düh*]. Ez például bármilyen lendületes sor, mégsem lehet komolyan venni. Az állandó stilizáció veszélye, hogy lejáratódik, üres forma lesz belőle: Térey e tekintetben bizony borotvaélen táncol.

· **Termann hadnagy**”, a tehetséges és akarnok versíró korán megfogadta, hogy Nagymesterré válik. Felkészül, megküzd érte, hogy költőnek mondhassa magát. Nem alkuszik. Tehetségét kultiválni fogja. Saját erejéből fog verseket írni. Ha ezt akarta, hát sikerült.

A kötet többek közt épp a „hátországi”, (értsd: egyrészt Varsóban magyar, másrészt Pesten vidéki) szerző becsvágyának története, aki meg akar mérkőzni a legnagyobbakkal, aki hite szerint „a méltók egyike”. Ezt a becsvágyat a kötetben igazán csak *A tökéletes Kópia* maga-másolata fölött töprengő elbeszélője képes kívülről szemlélni. Nos, ami az ambíciót illeti, Térey noha eltökélt, makacs költő, mégsem közlendője súlyától fulladozó poeta natus, nem médium, akinek golyóstollát magasabb erők vezetik. A jó vers megcsinálható és megcsinálendő - ez önmagában véve rokonszenves igényesség. Hogy *mire való megcsinálni?* Térey erre a kérdésre is csak stilizál választ ad. Egy ifjonti erejét maga választotta terepén latba vetni szándékozó, éles szemű, ám bizonyos értelemben gyanútlan fiatalember választát.

Átlélését Térey, kortársaihoz hasonlóan, lehűti (ld. erl. *A jó agár és a vad.* c. verset): szemlélete közel áll a világtól távolodni igyekvő, kívülálló prózaíróéhoz. A médium szerepét kínosnak érzi. Hajlik a fikcióra. Szavait nem annyira meg-, mint inkább kitalálja. Nála a közlés forrását a gondos és gazdag kidolgozás, a sűrítés helyettesíti. Nem hagyja, hogy ismeretlen erők alakítsák a verset. Hogyisne! Majd ő megírja! Ha egyszer „akarnok, néma múzsája” így kívánja...

A valóságos Varsó darabjaiban ezért kevés a hagyományos líra: ezek alapvetően epikus indíttatású jelenetek, tömör, sokszor igen találó helyzetelemzésekbeől kisarjadó történetcsírák és novellakomprimátumok, melyeket csak az egyébként ritka szépen lüktető metrum emel verssé. Bravúros teljesítményéért, mint minden formaművész, Térey is áldozatot hoz. Ez a stilizáció kényszere. Tudjuk, emberek az angyalok nyelvét hibátlanul nem beszélhetik: lukas ihletét foltozza mindegyiköknk. Az eredetiségre törekvő Térey a közhe-lyek helyett inkább a kimódoltságot választja. Kérdés, persze, megéri-e, ha a tökéletesen hullámozó ritmikus forma sokszor úgy áll a tartalmilag szikár versen, mint kékharisnyán a nagyestélyi.

Hiszen Térey epikus alapállásából következően *A valóságos Varsóban* nyoma sincs látomásos-szurrealista képtobzódásnak. Ha zsúfoltságot érzünk, annak oka más: az utalások, sejtetések, hatásos fordulatok, pózok, allűrök és szerepjátékok kínálta lehetőségek gátlástalan kihasználása. Ahol képességei épp nem csábítják fárasztó mellékutakra, s ezért gazdaságosabban bánik anyagával, ott mondandójának súlya és érvénye van (pl. *Üdvözölni a rendet*). A kötet vége felé, ahol nem torlódnak össze a különböző stilizációs síkokra transzponált történetelemek, ott az elbeszélő epikus mindentudásából is enged, s gondosan kimunkált finom iróniával szemléli önmagát: „zsombékra vagy pagonyba hullajtva a magunkfajta elvész” [*Hügeia, egyedül*]. A versek, bár megőrzik sajátos, novellisztikus képi világukat, lírai elemekkel gazdagodnak [*Ulica Orla*]. A stilizáció, noha megmarad annak, ami, néhol már leveti rokokó jellegét (pl. *A sirokkó ünneplésében*), bizonyítva, hogy a kellően súlyos megrendülés elsöpörheti a művészetet - s ha így történik, az üdvös egyszerűsödés. (SENECA-1 995.)

ÁCS JÓZSEF